

SLAVIȘTII ROMÂNI IOAN BOGDAN ȘI ILIE BĂRBULESCU ÎN LUMINA UNEI CORESPONDENȚE INEDITE

DIOMID STRUNGARU

Preocupat de valorificarea operei științifice a distinsului slavist Ioan Bogdan, prof. dr. G. Mihăilă a făcut să apară, în anii din urmă, o rază de lumină și asupra altui slavist român, în succinta sa comunicare *Ioan Bogdan și Ilie Bărbulescu, membri corespondenți ai Academiei Sirbe*¹, în care meritele unuia și ale altuia sînt relevate și recunoscute deopotrivă. Profităm de această informare pentru a prezenta o parte din corespondența inedită dintre acești doi slaviști români, care constă din cîteva scrisori trimise de Ioan Bogdan lui Ilie Bărbulescu.

După cum ne este cunoscut, din bogata și prețioasa corespondență — îndeosebi cea mai recent publicată — a lui Ioan Bogdan², astăzi a apărut într-o lumină clară modul cum s-au orientat, la începutul cercetărilor lor, primii slaviști români. Cunoaștem îndeosebi orientarea științifică pe care Ioan Bogdan, ca începător, o datorează lui B. P. Hasdeu³.

Nu același lucru se poate spune însă în privința primelor îndrumări în studiile de slavistică pe care, la rîndul său, Ioan Bogdan a căutat să le transmită unuia dintre primii săi elevi, Ilie Bărbulescu. Asemenea prețioase informații, aproape necunoscute, le vom desprinde din scrisorile pe care Ilie Bărbulescu le-a primit de la Ioan Bogdan, scrisori care sînt reproduse și comentate laolaltă pentru întîia dată în paginile ce urmează. Este vorba de un număr de șapte scrisori și patru cărți poștale, toate puse la îndemînă prin amabilitatea doamnei Alexandrina Comșa din București, fiica fostului profesor de slavistică din Iași, căreia îi aducem calde mulțumiri și pe această cale.

Ioan Bogdan a adresat aceste scrisori lui Bărbulescu între anii 1988—1901, începînd din perioada în care Bărbulescu fusese trimis la studii în străinătate.

În cea dintîi scrisoare, expediată din orașul Graz la 15/27 septembrie 1898, primul titular al catedrei de slavistică din București își îndeamnă elevul

¹ În Rsl, XIV, 1967, p. 471—474.

² Asupra scrisorilor date publicității din corespondența sa, vezi I o a n B o g d a n, *Scrieri, alese, cu o prefață de Emil Petrovici*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1968, p. 660—661.

³ Vezi, între altele, articolul lui Valentin Gr. Chelaru, *Ioan Bogdan și școala istorico-filologică a lui B. P. Hasdeu*, în Rsl, XIII, 1966, p. 247—271.

să acorde, în cercetările sale de doctorat, întâietate filologiei, exprimându-și totodată satisfacția că, la sugestia sa, Bărbulescu s-a decis să aleagă ca teză de doctorat *Ortografia chirilică la români*¹.

Nu întâmplător Ioan Bogdan îl îndemna atât de stăruitor pe tânărul său elev ca, în cercetările acestuia asupra ortografiei chirilice din textele românești vechi, să pună accentul pe filologie. El știa, de la Hasdeu mai ales, cât de necesară era o minuțioasă analiză a grafiei chirilice, în lumina cercetărilor de filologie slavă și română, pentru a constata realitatea fonetică de sub învelișul celor peste patruzeci de semne ale alfabetului chirilic, cu care s-a scris românește patru-cinci secole la rînd. Aceasta constituia pe atunci, în aprecierea lui Bogdan, o temă „de loc prea ușoară”, temă care a rămas de altfel insolubilă pînă în vremea noastră².

În a doua scrisoare, din 17 ianuarie 1900, după ce Ioan Bogdan justifică răspunsul „așa de tîrziu” (fiindcă nu găsisese prilejul să discute cu ministrul Învățămîntului cererea lui Bărbulescu referitor la prelungirea bursei), îi mulțumește pentru faptul de a-i fi dedicat, trecîndu-i numele alături de al lui Hasdeu, teza de doctorat. Îl îndeamnă apoi să-și traducă teza, ca să poată fi publicată în „Convorbiri literare”, sugerîndu-i ideea să pregătească și alte articole pentru aceeași impunătoare publicație din acel timp, a cărei conducere tocmai o primise.

Dintr-o altă scrisoare, trimisă la interval de o lună (18 februarie 1900), precum și dintr-o carte poștală expediată cîteva zile mai tîrziu (22 februarie), aflăm că Ioan Bogdan stăruia la minister „în favorul” lui Bărbulescu, pentru a-i obține prelungirea bursei. Întîmpina însă unele dificultăți, după cum cu greu se putea rezolva și o a doua problemă, strîns legată de prima: plasarea lui Bărbulescu într-un post corespunzător pregătirii sale. Bogdan avea deci motive întemeiate să-și manifeste satisfacția, în scrisoarea sa din 6 aprilie 1900, că obținuse de la D. Onciul, noul subdirector al Arhivelor Statului, după retragerea lui Hasdeu, promisiunea de a rezerva pentru Bărbulescu „postul de translator din limbile slave”.

N-a trecut decît o lună, pentru ca Bogdan să se vadă nevoit să-l anunțe pe Bărbulescu (prin scrisoarea din 6/19 mai 1900) despre dificultățile ivite și în calea acestei rezolvări. S-au scurs alte cîteva luni pînă cînd (la 18 august 1900) Ioan Bogdan putea să-și înceapă scrisoarea prin cuvintele: „Mă bucur că te-a numit în sfîrșit la Arhive”. Nu în aceeași măsură s-a declarat satisfăcut la primirea acestei înștiințări Bărbulescu, care insista pentru un post la Universitate, post ce nu intra în prevederile Ministerului Învățămîntului, strîmător de criza economică prin care trecea țara.

Într-o situație și mai dificilă s-a găsit Ioan Bogdan atunci cînd (la 8 septembrie 1901) trebuia să-l convingă pe Bărbulescu că nu era recomandabil să concureze, alături de Ion Bianu, la catedra de istoria literaturii române, în primul rînd pentru faptul că nu se pregătise pentru această disciplină. După ce îi arată temeiurile pentru care nu poate fi numit „de-a dreptul pro-

¹ Vezi în Anexa I, nota 2.

² Pentru unele amănunte în această privință, vezi articolul nostru *Cu privire la transcrierea textelor chirilice*, în „Limba română”, XV, 1966, nr. 2, p. 145–161.

fesor", îl sfătuiește să aștepte cîtva timp, pînă se va crea la Universitatea din Iași o catedră de limbi slave.

Ultimele trei cărți poștale, din octombrie-noiembrie 1901, ne dau posibilitatea să cunoaștem îndeaproape interesul manifestat de Ioan Bogdan pentru a-l ajuta pe Bărbulescu, începător în preocupările sale științifice, să-și îmbunătățească conținutul și stilul articolelor trimise spre publicare în „Convorbiri literare“.

Aceste preocupări ale lui Ioan Bogdan, care nu lipsesc nici din scrisorile sale anterioare și care erau menite să devină atît de utile în orientarea de la începutul activității lui Ilie Bărbulescu, au fost, din nefericire, curmate brusc. Bărbulescu, trecînd peste atitudinea prietenească, peste sfaturile binevoitoare, ignorînd și sprijinul larg pe care i-l acordase în atîtea ocazii Ioan Bogdan, întrerupe legăturile cu fostul său profesor, pentru că acesta, judecînd cu obiectivitate lucrările celor trei concurenți pentru ocuparea catedrei de istoria literaturii române: Ion Bianu, N. Pătrașcu și Ilie Bărbulescu, îl preferase pe primul¹.

Decepcionat în fața acestui prim „eșec“, Bărbulescu s-a grăbit să deschidă o înverșunată polemică împotriva lui Ioan Bogdan². Prin aceasta, el s-a lipsit pentru totdeauna de avantajele unei rodnice colaborări la care îl îndemna profesorul său pe tărîmul slavisticii românești.

Notă la anexe

Scrisorile lui Ioan Bogdan adresate lui Ilie Bărbulescu, pe care le publicăm în anexele I—XI, sînt transcrise respectînd, în general, criteriile ortografice folosite de autor. Așadar, am păstrat întocmai ortografia unor cuvinte de sub învelișul căreia apare pronunțarea, uneori regională, specifică autorului: *ceti*, *poimîne*, *mulțămii*, *samă*, *Densușanu*, *trimes*, *trimeți*, *vreai*. Am respectat și unele dublete ortografice, de exemplu *sunt* — *sînt*, considerînd că ele ar putea să corespundă unor dublete fonetice.

În cazurile în care avem siguranța că anumite grafii nu corespund realității fonetice, astfel de semne au fost redat potrivit normelor ortografiei actuale. Am înlocuit deci pe *s* (intervocalic) din cuvinte ca: *desilusie*, *desvolta*, *poesii*, *revisuiri*, *tesă* prin *z*, transcriindu-le: *deziluzie*, *dezvolta*, *poezii*, *revizuirii*, *teză*. De asemenea, în locul simplului *e* după o vocală, din cuvintele: *trebue*, *făgăduesc*, *îndoesc* și altele, am introdus grafia *ie*: *trebuie*, *făgăduiesc*, *îndoiesc*. Potrivit aceluiași principiu, auxiliarul *voiu* e transcris *voi*.

Prescurtările care se întîlnesc în scrisori au fost păstrate ca atare, ținînd seamă că poate fi dedus, fără nicio dificultate, cuvîntul pe care autorul îl

¹ Este vorba de *Raportul* lui Ioan Bogdan, la care ne referim în Anexa VIII, nota 5.

² Polemică cu atît mai regretabilă, cu cît nu se poate afirma că s-ar dovedi întemeiate învinuirile aduse profesorului său de a-și fi însușit, din menționata teză de doctorat, argumentele pe care se sprijinea Bogdan în elucidarea problemei tratate în articolul *De unde și cînd au împrumutat românii alfabetul chirilic*, publicat în volumul *Lui Titu Maiorescu, Omagiu*, București, 1900 (Pentru amănunte vezi broșura lui Ilie Bărbulescu, *Pagini din moralitatea noastră universitară, urmate de „Un răspuns“ al d-lui Bogdan*, Buc. 1902).

are în vedere, ca de exemplu : *D-l, D-le, D-ta, D-tale* etc. Apar la fel și prescurtările prin care sînt redată de cele mai multe ori numele lunilor, la care am înlocuit doar inițiala majusculă, transcriindu-le : *ian., febr., aug., sept., oct.*

Unde s-a impus întregirea prescurtărilor, am procedat prin cuprinderea literelor (sau a cifrelor) care întregesc prescurtarea în paranteze drepte, de pildă, *sec[olul]* etc.

În paranteze drepte sînt cuprinse și cuvintele adăugate de noi, pentru eventualele indicații suplimentare : [Adresa de pe plic:], [Carte poștală adresată:] etc.

ANEXE

Graz, 15/27 sept. [18]98

I.

Iubite Domnule Bărbulescu,

Am primit azi scrisoarea D-tale și mă grăbesc a-ți răspunde, căci nu știu dacă te voi mai găsi în București. Poate să fiu la sfîrșitul lui septembrie acolo, poate însă să întîrziu.

Îmi pare rău că nu m-ai ținut pînă acuma în curent cu studiile D-tale¹; interesul ce am purtat totdeauna pentru foștii mei elevi, puțini cîți au fost, îmi dădea dreptul să pretind aceasta. Să nu crezi însă că sunt cîtuși de puțin supărat pe D-ta. Sunt învățat a lăsa fiecăruia libertatea deplină de a se dezvolta; studii bune universitare nici nu se pot face altfel. Fiind însă că mă consultîi asupra tezei de doctorat (și aceasta trebuie s-o faci, după ultima lege), părărea mea e că teza ce vrei să-ți alegi e bună, și n-o găsesc de loc prea ușoară². Toate subiectele de ales pot fi și grele și ușoare: atîrnă de modul cum vrei să le tratezi. O tratare serioasă a chestiunii de care vorbești în scrisoare D-tale e demnă de o teză de doctorat; ea ar servi și slaviștilor la ceva, dacă ai scri-o în limba croată. Cum ai s-o tratezi, vei ști D-ta destul de bine. Eu aprob această alegere și din alt punct de vedere: este o temă filologică, și e foarte bine că te ocupi cu filologia propriu-zisă, căci sunt așa de puțini filologii la noi. Istorici tot mai avem, dar filologi, dacă moare Hasdeu și Tiktin, cine rămîne afară de Philippide? Unul singur între cei

¹ La acea dată Ilie Bărbulescu studia la Zagreb [Agram], unde fusese trimis la recomandarea lui Ioan Bogdan, ca bursier al Ministerului Învățămîntului pentru studiul limbilor slave. (Vezi *Memoriu de studii, titluri și publicații*, prezentat de Ilie Bărbulescu pentru obținerea catedrei de limbi slave de la Universitatea din Iași, București, 1906, p. 6.)

² Iată, în această privință, cîteva precizări ulterioare ale lui Ioan Bogdan : „i-am dat ideea să-și aleagă ca subiect de teză pentru doctorat, *Ortografia chirilică la români*, și tot eu i-am dat instrucțiunile asupra modului cum ar trebui să redacteze această lucrare; l-am ajutat cu sfaturile mele în decursul scrierii acestei teze, pe care mi-a dedicat-o, drept recunoștință, mie și d-lui Hasdeu” (Din articolul lui Ioan Bogdan, intitulat *Un răspuns*, apărut în ziarul „Epoca” din 16 ianuarie 1902, articol reprodus de Bărbulescu în *Pagini din moralitatea noastră universitară* [...], București, 1902; citatul la p. 3.)

tineri dă speranțe mari, Densușanu¹. Te încurajez dar și te îndemn cu toată stăruința să nu neglijezi studiile filologice în folosul celor istorice; ți-o spun aceasta și pentru că auzisem de la cineva în București că nu te ocupi decât cu studii istorice și că te-ai pregătit pentru catedra de istoria română. Eu n-am crezut atunci și nu cred nici acum aceasta.

În Agram [Zagreb] sunt câțiva profesori buni, și doctoratul de acolo are să fie bine primit la noi. Îmi pare bine că ai făcut cunoștință și cu Jagić²; poți să te adresezi oricând după un sfat la dînsul.

Îți doresc bun succes la doctorat și rămîn al D-tale devotat prieten.

I. Bogdan

N. B. Primește mulțămirile mele și ale nevestii mele pentru felicitări; nu ți-am trimis atunci bilet³, fiindcă nu știam unde ești.

[Adresa de pe plic:]

Domnului Ilie Bărbulescu, București, Hotel Modern, Strada Modei, Bukarest-Rumänien.

II.

București, 17 ian. [1]900

Iubite D-le Bărbulescu,

Îți răspund așa de tirziu⁴, deoarece de-abia astăzi am putut vorbi cu D-l ministru Istrati⁵. I-am expus pe larg cazul D-tale și n-am putut obține de la dînsul decât promisiunea că se va ocupa de el. Îmi spune că n-are bani și că trebuie să facă economii de 800.000 franci în bugetul actual. Bursa D-tale fiind însă dintr-un fond particular, i-am spus că eu nu văd nici o dificultate în a ți-o continua în anul acesta, mai ales că ai făgăduința precisă a fostului ministru. Am dat hîrtia D-tale la minister. Hasdeu nu-i vorbise nimic pînă astăzi.

¹ Ovid Densușanu (1873—1938), pentru a cărui numire ca profesor Ioan Bogdan a întocmit un elogios *Raport*, prezentat senatului universitar și colegiului Facultății de filozofie și litere din București, în ședința din 3 februarie 1901. *Raportul* a fost publicat în „Convorbiri literare” XXXV, nr. 3 din același an, p. 254—266. Este reprodus de G. Mihăilă în ediția îngrijită I o a n Bogdan, *Scrisori alese*, p. 598—606.

² Vatroslav Jagić (1838—1923), renumitul slavist de la Universitatea din Viena, ale cărui cursuri au fost frecventate și de Ioan Bogdan. În una din scrisorile sale, de la sfîrșitul anului 1887, adresată lui Ion Bianu, spunea acestuia că Jagić „prețuiește mai mult decât o mie de cărți” (Vezi la Damian P. Bogdan, *Ioan Bogdan în circuitul slavisticii europene*, în „Studii” 18, 1965, nr. 1, p. 20).

³ Se referă la cartea sa de vizită (ca răspuns la felicitare).

⁴ Bărbulescu se afla la Universitatea din Leipzig. După ce își trecuse doctoratul la Zagreb [Agram], el a ținut să-și continue studiile în Germania: „M-am dus la Universitatea din Leipzig, unde, înmatriculat sub nr. 224, în semestrul de iarnă 1899—1900, am ascultat cursurile renumiților profesori A. Leskien și K. Brugmann, precum și pe cele ale profesorului R. Scholvin” (*Memorii de studii, titluri și publicații* [...] p. 7).

⁵ Dr. Constantin Istrati (1850—1918) renumit om de știință și politic român, ministru „de instrucție” în 1900 în guvernul prezidat de G. Gr. Cantacuzino.

Îți mulțămesc pentru dedicație¹; era poate mai bine să n-o faci. Știe toată lumea că mi-ai fost elev; pentru mine aceasta e destulă satisfacție. Nu m-aș fi supărat de loc dacă ai fi dedicat-o numai lui Hasdeu, și D-ta ai fi câștigat mai mult; poate Hasdeu să se supere că mi-ai dedicat-o și mie.

Acum o propunere relativ la teză; în românește trebuie s-o publici o dată, și eu ți-aș propune s-o traduci întreagă pentru „Convorbirile literare”: sunt tratate într-însa chestiuni de fonetică și ortografie românească, pe care în limba croată nu le pot ceti, afară de D-ta, decît doi inși². Publicul mare n-o poate ceti.

Și fiindcă de la 1 ianuarie sunt și eu în redacțiunea „Convorbirilor”, mi-ar plăcea să vii și D-ta ca colaborator al nostru. Mă înscriu dinainte pentru lucrarea care o pregătești acum, și sper că n-o vei trimite în alt loc decît la „Convorbiri”. Ai face și mai bine dacă te-ai gândi să ne trimiți și alte articole, de pildă ceva din literatura populară sîrbească, cu traduceri. D-ta care știi bine sîrbește, ai putea face cîteva traduceri din poezia epică sîrbească; și-apoi un studiu general asupra acestei poezii ar fi interesant pentru noi. Ne poți trimite și mici studii sau notițe despre manuscrise sau documente slavo-române ce ți-au căzut sub ochi prin bibliotecile străine. Te rog să te gîndești la aceasta și să-mi scrii cam ce ai avea de gînd să ne dai.

La Leipzig, orice vei asculta la Leskien³, vei profita foarte mult. E metoda și școala lui, din care vei profita mai mult ca de la orice curs.

Mulțămindu-ți pentru felicitările ce ne-ai trimes, și eu și nevastă-mea îți dorim un an nou fericit, sănătate și bucurie, ca să te întorci vesel în țară și dispus spre muncă. Împărtășește multe complimente din partea noastră și Doamnei.

Al D-tale devotat prieten și totdeauna binevoitor.

I. Bogdan

[Adresa de pe plic:]

Herrn Dr. I. Bărbulescu, Leipzig, Inselstrasse, 13, I. Germania.

III.

București, 18 febr. 1900

Iubite D-le Bărbulescu,

Vei fi aflat de la cumnatul D-tale despre stăruințele ce am pus la minister în favorul D-tale. Nu știu ce hotărîre a luat ministerul; mi-a comunicat

¹ Este vorba de teza de doctorat a lui Bărbulescu — scrisă în limba sîrbocroată și tipărită la Zagreb [Agram] în 1899 — intitulată *Fonetika ćiriliske azbuke u pisanju rumunjskoga jezika XVI i XVII vijeka u svezi sa srpsko-slavenskim, bulgarsko-slavenskim i rumunjsko-slavenskim spomenicima*. Ea poartă următoarea dedicație: „Mojim profesorima bukureštanske Universe B.P. Hasdeu, prof. komparativne filologije, i Ioanu Bogdanu, prof. slavistike. Pisac”. Cinci ani mai tîrziu, lucrarea a apărut și în versiunea românească, amplificată, sub titlul: *Fonetica alfabetului civilic în textele române din veacul XVI și XVII, în legătură cu monumentele paleo-sîrbo-bulgaro-ruse și româno-slave*. București, 1904 (Lucrare premiată de Academia Română cu premiul indivizibil „Heliade Rădulescu”, de 5000 lei).

² B.P. Hasdeu și autorul scrisorii.

³ August Leskien (1840—1916), autorul cunoscutelor lucrări fundamentale pentru studiul limbii slave vechi.

însă verbal D-l Negoescu că de la aprilie încolo ți se va servi bursa maⁱ departe, câte 300 franci pe lună. Ai primit vreun răspuns oficial?

Ți-am cetit teza și mi-a plăcut. Voi face o dare de seamă despre ea în „Convorbiri“, pe martie sau aprilie¹. Cred că trebuie s-o traduci și în românește, și ar fi mai bine să publici întâi teza și apoi studiile critice din care mi-ai trimis o parte. Cât mi-ai trimis, mi se pare că mai bine s-ar despărți în 3 scurte capitole, sau notițe critice: a) despre critica lui Eliad, b) despre curentul pe care-l numești popular, vulgar, c) despre scrierea românească înainte de secolul 16. Articolul nu e tocmai bine scris și, la o revizuire, sînt sigur că l-ai îndrepta în unele părți. I-am făcut cîteva observațiuni pe margini². Ar fi bine poate să pregătești și celelalte, ca, avînd, mai multe, să le poți împărți sistematic: ai putea să faci un studiu sub titlul: Excursiuni critice în domeniul vechii literaturi române, sau alt titlu.

Pune-te pe traducerea tezei și dă-o gata pentru iunie sau iulie.

Ce mai lucrezi? Ai primit „Convorbirile“? Era să uit a te întreba: cam ce ai avea de spus asupra cărții lui Onciul? S-a publicat o dare de seamă în „Convorbiri“ de Bazilescu, nr. 11 noiembrie și decembrie, 1899³.

Al D-tale devotat prieten,

I. Bogdan

[Adresa de pe plic:]

Herrn Dr. Ilie Bărbulescu, Leipzig, Inselstrasse, 13, I⁴.

IV.

București, 22 febr. 1900

Iubite D-le Bărbulescu,

Cumnatul D-tale a fost astăzi la mine să mă întrebe de articol. Ți-am răspuns printr-o scrisoare trimeasă pe adresa D-tale din Leipzig și pe care desigur ai primit-o pînă acum⁵. Aștept răspunsul la acea scrisoare și continuarea articolului. Pînă ce nu le voi primi, nu voi face cu ce mi-ai trimis

¹ După cîte știm, recenzia promisă n-a mai apărut.

² Se pare, totuși, că Bărbulescu nu a ținut seamă de „observațiile“ profesorului său. Altfel nu s-ar putea explica motivul pentru care Ioan Bogdan, publicînd articolul lui Bărbulescu *Calvinismul și începutul de a se scrie românește*, în „Convorbiri literare“ XXXIV, 1900 nr. 10, p. 858—877, a fost pus în situația de a trece, la sfîrșitul articolului, următoarea notă:

„Articolul d-lui I. Bărbulescu conține o sumă de păreri pe care redacțiunea acestei reviste nu le împărtășește; i s-a dat cu toate acestea loc, deoarece el pune din nou în discuție o chestiune asupra căreia s-au spus multe la noi și caută să sprijinească cu argumente noi părerea că în secolul XV se scria românește. Vom profita de cea mai apropiată ocazie spre a ne spune și părerea noastră asupra acestei chestiuni“.

³ Este vorba de lucrarea lui D. Onciul, *Originile principatelor române*, recenzată favorabil de Nicolae I. Bazilescu, în „Convorbiri literare“, XXXIII, 1899, nr. 11, p. 1006—1025, și nr. 12, p. 1085—1099.

⁴ Negăsindu-l la această adresă, scrisoarea a fost îndrumată: Berlin, Marienstrasse, 24 A, I, Germania.

⁵ Se referă la scrisoarea precedentă, trimisă din București la 18 februarie 1900.

nimic. Fii sigur că sfaturile ce-ți dau, nu ți le dau decît în interesul D-tale și al carierei D-tale viitoare.

Al D-tale devotat prieten,

I. Bogdan

[Carte poștală adresată:]

Herrn Dr. Ilie Bărbulescu, Berlin, Marienstrasse, 24 I.

V.

București, 6 aprilie 1900

Iubite D-le Bărbulescu,

Am fost așa de ocupat în luna trecută cu examenele de capacitate și cu mutatul nostru, încît mi-a fost imposibil să citesc articolul D-tale al doilea¹. De aceea n-am putut să-ți răspund nimic pînă acum despre el. De trei zile sînt vacanții, și mine-poi-mine mă voi pune să-l citesc și să-ți comunic părerea mea asupra lui. Deocamdată vreau să-ți comunic altceva, mai interesant pentru D-ta în momentul de față.

Hasdeu s-a retras din facultate și de la arhive; aci a fost numit subdirector Onciul și peste un an probabil va fi director. Îndată ce am aflat de aceasta, i-am spus să-ți rezerveze un post; mi-a făgăduit că-ți va rezerva deocamdată postul de translator din limbile slave, cel pe care-l avea Arbore și care și-a dat imediat după Hasdeu demisiunea. Nu e prea bine plătit, dar e ceva, în lipsă de altceva mai bun². Catedră nu s-a prevăzut în buget, și pentru anul acesta nu e probabil să se prevadă³. Va fi bine să ai la toamnă un punct de razim cît de slab, ca să poți rămînea în București și continua studiile D-tale. Voi vorbi îndată după vacanții și pentru bursă⁴.

Cumnatul D-tale a fost azi pe la mine și mi-a spus că ai vrea să vii la București. Cred că dacă vrei să întreprinzi această lungă călătorie pentru situația D-tale viitoare, o întreprinzi degeaba. Nu e momentul acum. Ministerul e strîmătorat de tot și nu face nici un sacrificiu în bani. Va fi destul dacă vom putea obține continuarea bursei pînă la octombrie.

Ce ai de gînd să te faci în vacanțiile mari? Sunt curios să știu căci poate ți-aș da și eu vreo idee.

¹ Probabil unul din articolele enumerate de Bogdan sub *a*, *b* în scrisoarea din 18 februarie 1900, întrucît cel de sub *c* a apărut în „Convorbiri literare” (vezi a doua notă la anexa III).

² Bărbulescu a trebuit să se mulțumească, în cele din urmă, cu acest post, fiind numit translator de limbi slave la Arhivele Statului (Vezi anexa VI, nota 2).

³ Se întrevide stăruința lui Bărbulescu pe lângă Ioan Bogdan de a-l ajuta să ajungă în rândul profesorilor universitari.

⁴ Ilie Bărbulescu, informat de Ioan Bogdan că nu există, deocamdată, perspectiva numirii sale la catedră, cerea în schimb să i se prelungească bursa, deși trecuse doctoratul, pentru a-și desăvîrși studiile în străinătate. Din lipsă de fonduri, ministerul tergiversa aprobarea cererii sale (vezi și scrisoarea următoare).

Complimente D-nei Bărbulescu de la nevastă-mea și de la mine, și o prietenească strângere de mână de la al D-tale devotat prieten.

I. Bogdan

[Adresa de pe plic:]

Herrn Dr. Ilie Bărbulescu, Leipzig¹, Marienstrasse, 24, I. Germania.

VI.

București, 6/19 mai 1900

Iubite D-le Bărbulescu,

Sînt nevoit să-ți trimet două știri neplăcute și pentru D-ta și pentru mine. Întîi, ministerul nu vrea să-ți prelungească bursa și nu vrea să-ți dea nimic altceva decît cîteva sute de lei, ca să te întorci (200—300). Cu toate insistențele mele, mi-a spus că, o dată studiile terminate, n-ai ce să mai cauți în străinătate². De făgăduiala D-lui T. Ionescu nu vrea să ție cont: multe se făgăduiesc și puține se țin, vorbele lui. Trebuie să te mulțamești dar cu vreo 300 lei, pe care e dispus Negoescu să ți le acorde pentru drum și să faci o cerere în acest sens, fără însă să precizezi suma. Spui că, în luna viitoare avînd să te întorci în țară, ceri să chibzuiască ministrul cît trebuie să-ți acorde. El a spus lui Negoescu de 150—200; acesta va propune însă 300. Puțin de tot, dar mai mult nu vor să dea. Fondurile sînt deja toate epuizate pentru anul acesta.

A doua știre neplăcută e că locul de la arhive, de care îți scriam într-o scrisoare trecută, nu e vacant. Arbore nu și-a dat și nu vrea să-și dea dimisia. Deși Onciul a făcut raport la minister că D-l Arbore nu s-a prezentat o lună întreagă la serviciu și că, prin urmare, ar urma să fie considerat ca demisionat, cu toate acestea ministerul i-a dat leafa și i-a dat și concediu pe luna aceasta. Să fii foarte vesel, dacă vei putea obține acest loc, care poate fi considerat ca inferior, din punct[ul] de vedere al lefei, dar e bun ca gen de ocupație pentru D-ta³. Se înțelege că trebuie să ai și altă funcție pe lângă aceasta. La Universitate nu s-a prevăzut însă nimic pe anul acesta și cine știe dacă se va pune și pentru anul viitor. Criza e grozavă și economiile se impun cu necesitate. Afară de aceasta, actualul ministru⁴ n-are pentru slaviști nici o simpatie, grație, se crede, prieteniei cu Hasdeu.

Astfel stînd lucrurile, am ținut să te previn, ca să nu te arunci în cheltuieli imprudente.

¹ Negăsindu-l la adresa indicată, cuvîntul *Leipzig* este tăiat și înlocuit cu: 5/3 *Berlin*

² Din Leipzig, Bărbulescu a plecat la Berlin, pentru a aduna material din Biblioteca orașului și de la „Arhive”, iar la data cînd îi scria Bogdan se afla la Viena: „în al doilea semestru din a. 1900 am ascultat cursurile profesorilor V. Jacic și C. Jirecek la Universitatea din Viena” (Memoriu de Studii [...] p. 7).

³ Reîntors în țară, Bărbulescu ocupă la 1 septembrie 1900 postul de translator, pe care îl deține pînă la 1 octombrie 1905. Între timp a avut și funcția de subdirector la această instituție.

⁴ Este vorba de ministrul Const. Istrati (amintit de Bogdan în scrisoarea din 17 ianuarie 1900).

Pentru celelalte, îți voi răspunde cu altă ocazie.

Complimente de la nevastă-mea care trimite și mulțămiri pentru cărțile poștale D-nei Bărbulescu.

Al D-tale devotat prieten,

I. Bogdan
Bulevardul Carol, 55

[Adresa de pe plic:]

Herrn Dr. I. Bărbulescu, Wien, XVIII, Edelhofgasse, nr. 13, Th. 3.

VII.

Cörbersdorf, 18 aug., 1900

Iubite D-le Bărbulescu,

Mă bucur că te-a numit în sfârșit la arhive: știam de la Onciul de mai înainte de această deciziune. E singurul loc unde puteai fi numit deocamdată. După aceasta cred că trebuie să ceri o catedră de curs superior în București, de limbă română sau de istorie.

Nu interpreta rău vorbele lui Onciul despre scrisoarea D-tale cirilică; lui nu-i place, fiindcă scrii uncial, nu cursiv, și fiindcă scrisoarea D-tale nu seamănă cu a lui, care e mai ceteată și mai frumoasă. Funcțiunea D-tale n-o va considera ca o funcție de copist sau caligraf, căci el știe să aprecieze pe om după valoarea lui personală și după studiile ce le-a făcut.

Cele două deziluzii ale D-tale se reduc, în ochii mei, la niște dimensiuni foarte mici. Sper că și a treia va fi tot așa¹.

Eu mă întorc la București probabil pe la jumătatea lui septemvrie sau pe la sfârșitul lui; nevastă-mea rămîne și iarna aci, probabil pînă la ianuarie, ca să-și termine cura cu succes. Așa cel puțin ne spun doctorii de aici. Până acum îi merge bine, și sperăm că-i va merge și de-acum înainte tot așa. Vă trimite la amîndoi multe complimente și vă dorește petrecere bună pentru timpul ce v-a mai rămas.

Al D-tale devotat prieten,

I. Bogdan

N. B. La articolul din „Convorbiri” bagă de samă ca ortografia să fie pur fonetică, și să nu rămînă multe greșeli de îndreptat pentru mine².

[Adresa de pe plic:]

D-lui Ilie Bărbulescu, Bușteni (Prahova), Casa Nicolae Oprea, Drăguși,
Rumänien.

¹ Nu știm precis (neavînd la îndemînă scrisoarea lui Bărbulescu către I. Bogdan) în ce constau aceste „deziluzii”.

² Este vorba, credem, de articolul lui Bărbulescu apărut în nr. 10 (octombrie) din „Convorbiri literare” pe anul 1900 (vezi anexa III, nota 2).

VIII

Brașov, 8 sept. 1901

Iubite Domnule Bărbulescu ¹,

Am întârziat cu răspunsul meu, fiindcă mi-era² greu să-ți dau răspuns care n-are să-ți placă. M-am hotărât totuși să ți-l dau, în mod sincer, așa cum trebuie să răspundă totdeauna un profesor foștilor săi elevi. Dorința D-tale de a ajunge profesor la Universitate este desigur legitimă; te-ai pregătit pentru această carieră și ai făcut studii³ care te îndreptățesc să rîvnești o poziție mai bună decît aceea pe care o ai acum. Împărtășesc de asemenea și opinia D-tale că un profesor de istoria literaturii române trebuie să știe slavonește. Acesta este un lucru pe care-l recunoaște astăzi toată lumea. Cu toate acestea însă, nu te-aș sfătui să te prezinți la catedra de istoria literaturii române; întîi, fiindcă titlurile D-tale nu sînt suficiente pentru ca să fii numit de-a dreptul profesor — teza nu poate conta la recomandare, iar celelalte lucrări ale D-tale sînt prea mici⁴ ca să te putem recomanda numai pe baza lor; al doilea, fiindcă concurentul D-tale, avînd mai multe titluri, are și mai multe șanse să fie recomandat. D-l Bianu lucrează de douăzeci de ani în literatura română, e un excelent cunoscător al manuscriselor și vechilor tipărituri, cunoaște bine literatura secolului XVIII și are și lucrări din literatura secolului XIX. În raport cu dînsul ești, prin urmare, mai slab și, pe cît știu, majoritatea colegilor mei s-ar hotărî mai curînd pentru dînsul decît pentru D-ta. Un al doilea concurent, pe cît am auzit, este D-l Pătrașcu⁵, care nu poate fi recomandat nici dînsul. De ce te-ai expune dar la o nereușită — care de altmîntrelea n-ar fi de loc rușinoasă, căci orice comisie ar trebui să recunoască și meritele D-tale — cînd mai poți aștepta pînă ce se va crea locul ce ți se cuvine la Universitatea din Iași? D-ta trebuie să ocupe o catedră de limbile slave, și nu mă îndoiesc de fel că această catedră se va crea, îndată ce mijloacele țării o vor permite.

Nu e bine să te arăți prea nerăbdător, mai ales în niște vremuri rele ca cele prin care trecem acum.

Lucrările de filologie slavo-română pe care le-ai întreprins sînt bune și doresc să le duci la bun sfîrșit; a studia un codex de apocrife e o idee exce-

¹ Scrisoare publicată de Ilie Bărbulescu, în *Pagini din moralitatea noastră universitară*, urmate de „Un răspuns” al D-lui I. Bogdan, București, 1902, p. 33—34.

² Inițial scrisese: *mi-e*

³ După cuvîntul *studii*, în scrisoare urmează calificativul *serioase*, cuvînt șters apoi de Bogdan în așa fel încît să nu se mai cunoască; bănuia probabil — ceea ce s-a și întîmplat — că elevul său, care nu înțelegea să se împace cu situația prezentată, va invoca în sprijinul aspirațiilor sale atari aprecieri.

⁴ În continuarea acestui cuvînt urmează altele, șterse apăsate de Bogdan, pare-se cu aprecierea (mai puțin favorabilă de astă dată): *și prea slabe*.

⁵ Este N. Pătrașcu, care conducea periodicul „Literatura și arta”, autor al cîtorva studii de literatură română modernă. Pentru aprecierile obiective ale lui Ioan Bogdan asupra acestor trei candidați să se vadă *Raportul* redactat și prezentat de el senatului universitar și Facultății de filosofie și litere din București, în numele comisiei alese pentru a judeca lucrările lui I. Bianu, N. Pătrașcu și I. Bărbulescu, în „Convorbiri literare” XXXVI, 1902, nr. 2, p. 172—182.

lentă¹, căci de la Hasdeu și Gaster n-a mai făcut nimenea la noi astfel de studii. Voi asculta cu plăcere studiul de care îmi scrii, îndată ce mă voi întoarce la București, ceea ce are să fie cam pe la 20 ale acestei luni.

Asupra candidaturii e bine să consulți — înainte de a te hotărî definitiv — și pe ceilalți colegi ai mei din București, de pildă pe D-l Onciul sau Dimitrescu-Iași.

Al D-tale binevoitor prieten,

I. Bogdan

[Adresa de pe plic:]

Domniei sale Domnului Ilie Bărbulescu

Interpret la „Arhivele Statului“, București, str. Corbului (Izvor).
România

IX.

Deseară ne întâlnim la Antipa (Muzeul de istorie națională, str. Polonă).
Adu să cetim continuarea articolului.

Al D-tale,

I. Bogdan

3 oct. 1901

[Carte poștală adresată:]

D-lui Ilie Bărbulescu Loco, Str. Corbului (Izvor) 9

X.

București, 6 oct. 1901

Domnule Bărbulescu,

Am cetit articolul D-tale și, dacă ai schimba titlul și oarecare părți ca stil, eu n-aș avea nimic contra ca să se publice în „Convorbiri“. Ar trebui intitulat: *Etimologii slavo-române* (sau *Cîteva etimologii*)², căci nu conțin altceva decît etimologii. Dacă nu ai grabă cu tiparul, ar fi bine să-l citim o dată împreună cu mai mulți, poate și cu D-l Densușanu. Îl găsesc mai bun decît celelalte studii ale D-tale și e natural să fie așa: se ține de fapte.

Al D-tale,

I. Bogdan
Loco

[Carte poștală adresată:]

D-lui Ilie Bărbulescu

¹ Este vorba, probabil, de *Codicele de la Cohalm*, primit de Bărbulescu de la un intelectual din Rupea (Cohalm), jud. Brașov. Ulterior l-a cedat elevei sale Eufrosina Simionescu, care l-a prezentat sub titlul *Monumente literare vechi: Codicele de la Cohalm, 1592*, Iași 1925.

² Sublinierea ne aparține (D.S.).

XI.

Domnule Bărbulescu,
 Păimîne, sîmbătă, ne întîlnim la mine. Spune, te rog, lui Sîrbu, dacă-l
 întîlnești; n-am adresa lui. Adu manuscrisul, să-l am la dispoziție.

Al D-tale,

I. Bogdan

15 nov. 1901

[Carte poștală adresată:]

D-lui Ilie Bărbulescu, la Arhivele Statului.

Loco, Mihai Vodă

SD/DM/ex. 5
 17-28.III.1970

**РУМЫНСКИЕ СЛАВИСТЫ ИОАН БОГДАН И ИЛИЕ БЭРБУЛЕСКУ
 В СВЕТЕ ИХ НЕИЗДАННОЙ ПЕРЕПИСКИ**

(Резюме)

В последние годы благодаря публикации большей части богатой переписки Иоана Богдана, первого профессора славистики в Бухарестском университете, выяснилась научная ориентация выдающегося румынского слависта, которая оформилась в первые же годы учебы под влиянием его учителя и выдающегося ученого Б. П. Хашдеу. Автор статьи знакомит читателей с теми указаниями, которые дал в свою очередь Иоан Богдан одному из его учеников — Илие Бэрбулеску в области славистических занятий. С этой целью впервые опубликованы, за исключением одного, 7 писем и 4 почтовые открытки, посланные в течение 1898 — 1901 гг. Иоаном Богданом Илие Бэрбулеску, первому профессору кафедры славистики Ясского университета, которую он успешно возглавлял на протяжении 33-х лет.

Из этой переписки, находящейся на хранении у Александрины Комша, дочери профессора Илие Бэрбулеску, явствует, с каким интересом относился Иоан Богдан к своему бывшему ученику. Другие письма свидетельствуют о том, что Иоан Богдан неоднократно пытался добиться в Министерстве образования продления заграничной стипендии для И. Бэрбулеску после его защиты докторской диссертации в Загребе.

Нелегко было Богдану и найти соответствующее место работы для Бэрбулеску после его возвращения из-за границы. Очевидны и попытки Богдана помочь Бэрбулеску редактировать его научные статьи в начальный период его деятельности.

**LES SLAVISTES ROUMAINS IOAN BOGDAN ET ILIE BĂRBULESCU
 À LA LUMIÈRE DE LEUR CORRESPONDANCE INÉDITE**

(Résumé)

La publication, ces dernières années, d'une grande partie de la vaste correspondance de Ioan Bogdan — le premier professeur des langues slaves de l'Université de Bucarest — offre un clair aperçu de l'orientation scientifique que le distingué slaviste roumain devait, durant ses premières années d'études, à son prédécesseur, l'érudit Bogdan Petriceicu Hasdeu, dont il a été l'élève.

L'auteur de l'article fait connaître les directives concernant l'étude des langues slaves que Ioan Bogdan, à son tour, donna à l'un de ses élèves, Ilie Bărbulescu. On publie à cette fin,

pour la première fois, les sept lettres et cartes postales adressées par Ioan Bogdan à Ilie Bărbulescu, entre 1898 et 1901. Ce dernier était premier titulaire de la Chaire des Langues Slaves de l'Université de Jassy, qu'il honora de sa présence pendant 33 ans.

Cette correspondance se trouve chez Madame Alexandrina Comşa, fille du professeur Bărbulescu. Il s'en détache le grand intérêt que le professeur Bogdan témoignait à son élève. D'autres lettres nous montrent qu'à plusieurs reprises, Ioan Bogdan a insisté auprès du Ministère de l'Enseignement en vue d'obtenir le prolongement de la bourse de Bărbulescu à l'étranger, après que celui-ci aura passé son doctorat à Zagreb. De même, ce ne fut pas sans difficulté, lorsque Bărbulescu fut rentré dans son pays, que Bogdan pût lui trouver un poste correspondant à sa formation. On y voit aussi clairement les efforts déposés par Bogdan pour aider Bărbulescu, à ses débuts, dans l'élaboration de certains articles scientifiques.